

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO TYRIMŲ SKYRIUS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (8 5) 239 6170 / 239 6185
El. p.: tyrimai@lrs.lt; info@lrs.lt; ikd@lrs.lt www.lrs.lt/info

**Analitinė apžvalga
18/79**

2018-10-10

Į viešąjį dalyvavimą įsitraukusių asmenų apsauga nuo strateginio bylinėjimosi užsienio valstybėse

Kai kuriose bendrosios teisės (angl. common law) šalyse (JAV, Kanadoje, Australijoje) valstijų ar provincijų lygmeniu galioja įstatymai, kuriais siekiama užkirsti kelią vadinamajam strateginiam bylinėjimuisi prieš asmenis, įsitraukusius į tam tikrą viešąjį dalyvavimą ar viešojo intereso gynimą (strategic lawsuit against public participation (SLAPP)). Strateginiu bylinėjimusi paprastai siekiama ne tiek įrodyti ieškinį pateikusių šalies pretenzijų teisinį pagrįstumą, kiek atgrasyti asmenis nuo veiklos viešojo intereso labui, įveliant juos į ilgas teises procedūras, sukeliant didelių bylinėjimosi išlaidų grėsmę ir t. t.

Minėtuose kovos su SLAPP įstatymuose yra numatytos specialios procedūros, kurios įgalina teismus nutraukti strateginiam bylinėjimuisi išnaudojamus civilinius procesus (atmesti ieškinius) ir/ar nubausti procesu piktnaudžiaujančius asmenis tam tikromis finansinėmis sankcijomis. Procesas gali būti nutrauktas asmenų, kurių atžvilgiu vykdomas strateginis bylinėjimasis, prašymu ar paties teismo iniciatyva. Sprendžiant, ar nutraukti procesą (skirti sankcijas), teismas, inter alia, paprastai vertina, kiek ieškinys yra susijęs su atsakovo viešuoju dalyvavimu ir kiek reali yra ieškovo neva patirta žala. Kvebeko įstatymuose vienareikšmiai įtvirtinta, kad sprendžiant klausimą dėl galimo piktnaudžiavimo procesu būtent ieškovui tenka pareiga įrodyti, kad ieškinys nėra perdėtas ar neprotingas ir yra teisiškai pagrįstas. Prašymai, kuriais siekiama apsiginti nuo SLAPP civiliniame procese, paprastai nagrinėjami tam tikra skubos tvarka.

Europos valstybėse specialūs kovos su SLAPP įstatymai nėra paplitę. Diskutuojama dėl poreikio atitinkamas nuostatas įtvirtinti Europos Sąjungos (ES) teisėje.

Jungtinės Amerikos Valstijos

Įstatymai, kurių tikslas yra veiksmingai identifikuoti ir atmesti vadinamuosius strateginius ieškinius prieš viešąjį dalyvavimą arba viešojo intereso gynimą yra priimti 31 iš 50 JAV valstijų¹ bei Kolumbijos apygardoje. Antai, Ilinojaus valstijos Piliečių dalyvavimo įstatymo² 5 straipsnyje deklaruojama, jog piliečių ir organizacijų konstitucinės teisės laisvai dalyvauti valdymo procese turi būti uoliai palaikomos ir saugomos. Informacija, ataskaitos, nuomonės, reikalavimai, argumentai ir kiti piliečių žodžio laisvės pasireiškimai yra gyvybiškai svarbūs teisės įgyvendinimui, valdžios veikimui, viešajai politikai ir sprendimų priėmimui, todėl teismai ir kitos valstybės institucijos turi

¹ Anti-SLAPP Laws:

<https://static1.squarespace.com/static/5890bc421b10e39a2ab9c2bd/t/59efdd882278e76ed41e5270/1508892041130/Anti-SLAPP+State+Table+10+24+17.pdf>

² (735 ILCS 110/) Citizen Participation Act: <http://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ActID=2937&ChapterID=56>

kuo labiau ginti peticijos, žodžio, asociacijų ir dalyvavimo valdžioje teises. Tuo tarpu strateginiai ieškiniai prieš viešąjį dalyvavimą arba viešojo intereso gynimą, piktnaudžiaujant teisiniais procesais, yra naudojami piliečių ir organizacijų šantažavimui, bauginimui ir baudimui už jų dalyvavimą viešuosiuose reikaluose. Todėl šiuo įstatymu siekiama nustatyti balansą tarp piliečių teisės kelti civilinius ieškinius ir konstitucinės asmenų teisės dalyvauti viešajame valdyme.

Aptariamuose įstatymuose viešieji reikalai ar viešojo intereso klausimai, kai jie apibrėžiami, paprastai apima sveikatą ir saugą, aplinkos, ekonominę ar bendruomenės gerovę, valdymą, viešuosius pareigūnus ar asmenis, rinkoje esančias prekes, produktus ir paslaugas.

Pagrindinis šių JAV valstijose priimtų įstatymų bruožas yra tai, kad jie įtvirtina asmenų, kurie, gindami viešąjį interesą naudojami savo konstitucinėmis peticijos ar žodžio laisvės teisėmis, galimybę kreiptis į teismą su specialiu prašymu atmesti jiems pateiktą civilinį ieškinį, susijusį su tokia jų veikla. Tokie prašymai skirtingų valstijų įstatymuose yra vadinami įvairiai (*special motion to dismiss*, *motion to dismiss the action*, *special motion to strike*, *motion to dismiss legal action*, *motion to strike a claim*, *motion to dispose of a claim in judicial proceeding* ir pan.).

Specialiuosius prašymus galima paduoti teismui per įstatyme nustatytą laikotarpį nuo civilinio ieškinio įteikimo teismui dienos, kuris įvairiose valstijose yra nevienodas ir paprastai svyruoja nuo 45 iki 90 dienų. Teismas, gavęs tokį prašymą, privalo neatidėliodamas ar skubos tvarka jį išnagrinėti (kai kurių valstijų įstatymuose nurodyti konkretūs maksimaliai galimi terminai varijuoja nuo 30 iki 60 dienų, o esant ypatingoms aplinkybėms – nuo 90 iki 120 dienų). Pateikusi specialųjį prašymą bylos šalis privalo įrodyti, jog jai pateiktas ieškinys yra susijęs su teisės į viešojo intereso gynimą įgyvendinimu. Jei teismas padaro išvadą, jog ieškinys buvo pateiktas nederamais tikslais, pavyzdžiui, norint atgrasyti prašymą pateikusią šalį nuo pasinaudojimo savo konstitucinėmis teisėmis ar neleisti jomis pasinaudoti, prašymas turi būti patenkintas³. Kita vertus, jei ieškovas pademonstruoja, jog jo ieškinys iš esmės gali būti patenkintas, specialusis prašymas yra atmetamas; tam ieškovas turi įrodyti, jog pateikusi specialųjį prašymą šalis, įgyvendindama savo konstitucinę teisę, nepasirėmė pagrįstais faktais ar teisiniais argumentais ir savo veiksmais faktiškai padarė ieškovui kompensuotinos žalos. Priimdamas sprendimą, teismas privalo išnagrinėti ieškovo ir atsakovo pasisakymus ir pareiškimus (*pleadings*), bei rašytinius parodymus (*affidavits*), kuriuose pateikiami faktai, pagrindžiantys šalių atsakomybę ar gynybą.

Nuo specialiojo prašymo įteikimo momento iki sprendimo dėl jo priėmimo dienos sustabdomi visi parengiamojoje stadijoje vykdomos vadinamosios įrodymų atskleidimo procedūros (*discovery proceedings*)⁴ veiksmai. Kai kuriuose įstatymuose (pvz., Kolumbijos apygardos⁵), jei tikėtina, jog tam tikra specializuota įrodymų atskleidimo procedūra sudarytų galimybę ieškovui pasiekti prašymo atmetimo, ir jei ta procedūra nebūtų pernelyg apsunkinanti, teismas gali leisti ją atlikti, su sąlyga, jog ieškovas padengs visas atsakovo dėl jos patiriamas išlaidas. Kitur įstatymai numato, jog tokia ribotos apimties procedūra, tiesiogiai susijusi su specialiojo prašymo nagrinėjimu, gali būti, nurodžius rimtą priežastį, vykdoma paprašius vienai iš šalių arba teismo nuožiūra⁶.

Kai kurių valstijų (pvz., Nevados⁷) įstatymuose yra įtvirtinta nuostata, jog teismui nusprendus, kad ieškovas patikimai pademonstravo savo galimybės bylą laimėti, ir tuo pagrindu priėmus sprendimą atmesti specialųjį prašymą, nei šio sprendimo priėmimo faktas, nei jo turinys negali būti priimtini kaip įrodomoji medžiaga bet kurioje vėlesnėje bylos nagrinėjimo stadijoje ir nedaro įtakos bylos nagrinėjime taikomai įrodinėjimų naštai ar juos reglamentuojančioms

³ Arizona Revised Statutes, Title 12 - Courts and Civil Proceedings, Article 15 - Public Participation in Government, 12-752 Strategic lawsuits against public participation; motion to dismiss:

<https://www.azleg.gov/viewdocument/?docName=https://www.azleg.gov/ars/12/00752.htm>

⁴ Ši procedūra plačiai taikoma bendrosios teisės sistemos valstybėse, ypač JAV. Jos metu šalys jau prieš pradėdant nagrinėti bylą turi galimybę susipažinti su viena kitos turimais įrodymais ir galimais įrodinėjimo veiksmais.

⁵ Anti-SLAPP Act of 2010: <https://code.dccouncil.us/dc/council/laws/docs/18-351.pdf>

⁶ 2012 Vermont Statutes, Title 12 Court Procedure, Chapter 27. Pleading and Practice, § 1041 Exercise of rights to free speech and to petition government for redress of grievances; special motion to strike:

<https://law.justia.com/codes/vermont/2012/title12/chapter27/section1041/>

⁷ Liability Of Persons Who Engage In Right To Petition Or Free Speech In Direct Connection With An Issue Of Public Concern, Dalys: NRS 41.635 - NRS 41.670: <https://www.leg.state.nv.us/NRS/NRS-041.html#NRS041Sec637>

taisyklėms. Tuo tarpu Luizianos įstatyme⁸ įrašyta priešinga nuostata, leidžianti teismo sprendimu dėl specialiojo prašymo atmetimo remtis bet kurioje vėlesnėje bylos nagrinėjimo stadijoje.

Teismui patenkinus bylos atsakovo specialųjį prašymą, ieškovas privalo apmokėti atsakovo patirtas teismo išlaidas, išlaidas advokatui ir kitas su byla susijusias išlaidas. Kai kurių valstijų (pvz., Kanzaso⁹ ar Teksaso¹⁰) įstatymuose numatyta, jog teismas gali paskirti ieškovui ir sankcijas, kad atgrasytų jį nuo panašaus pobūdžio ieškinų. Tačiau jeigu teismas nustato, jog specialusis prašymas yra menkai pagrįstas ar paviršutiniškas (*frivolous*), arba juo tėra siekiama užvilkti bylos nagrinėjimą, jis gali priteisti atsakovui apmokėti ieškovo patirtas teismo ir advokato išlaidas, patirtas dėl specialiojo prašymo nagrinėjimo.

Kanada

Ontarijo provincijoje viešojo dalyvavimo apsauga nuo strateginio bylinėjimosi įstatymiškai įtvirtinta 2015 m. priėmus kelių anksčiau galiojusių įstatymų pataisas. Šios pataisos numatytos Teismų įstatymo, Šmeižto ir įžeidimų įstatymo bei Proceso įstatymu įgaliotose institucijose įstatymo pakeitimo, siekiant apsaugoti reiškiamą viešojo intereso klausimais, įstatyme¹¹ (toliau – Įstatymas).

Pagal Įstatymo 3 straipsnį jame numatytomis pataisomis siekiama:

- paskatinti asmenis reikštis¹² viešojo intereso klausimais;
- remti platų dalyvavimą debatuose viešojo intereso klausimais;
- atgrasyti nuo bylinėjimosi naudojimo kaip reiškimosi viešojo intereso klausimais ribojimo priemonės;
- sumažinti grėsmę, kad visuomenės dalyvavimas diskusijose viešojo intereso klausimais bus suvaržytas dėl nuogaštavimų, jog bus pateikti ieškiniai.

Asmens, kurio atžvilgiu pradėtas procesas, prašymu teisėjas turi nutraukti procesą, jei minėtas asmuo įtikina teisėją, kad procesas inicijuotas dėl šio asmens reiškimosi, susijusio su viešuoju interesu.

Teisėjas nenutraukia proceso, jeigu kita šalis įtikina jį, kad:

- yra pagrindo manyti, jog procesas liečia svarbias aplinkybes, o procesą nutraukti prašanti šalis negali pagrįstai apsiginti ir
- žala, kurią procesą inicijavusi šalis gali patirti ar patyrė dėl kitos šalies reiškimosi, yra pakankamai didelė, kad viešas interesas tęsti procesą nusvertų viešą interesą apginti reiškiamą.

Kai pateikiamas prašymas dėl proceso nutraukimo, abi šalys procese nebegali atlikti jokių veiksmų iki galutinio sprendimo dėl prašymo nutraukti procesą priėmimo (įskaitant galimą sprendimą apeliacinėje instancijoje)¹³. Taip pat, jeigu teisėjas nenusprendžia kitaip, procesą inicijavusi šalis negali pakeisti pateikto ieškinio pagrindimo, jei pakeitimais siekiama išvengti sprendimo dėl proceso nutraukimo ar pratęsti procesą, kai jis jau nutrauktas apsaugant reiškiamą, susijusį su viešuoju interesu.

Jeigu teisėjas nutraukia procesą, prašymą jį nutraukti pateikusiai šaliai yra kompensuojamos prašymo pateikimo ir procese patirtos išlaidos, nebent teisėjas nustato, kad tai nėra tinkama pagal

⁸ 2011 Louisiana Laws, Code of Civil Procedure, CCP 971 - Special motion to strike:

<https://law.justia.com/codes/louisiana/2011/ccp/ccp971/>

⁹ 60-5320. Public Speech Protection Act: https://www.ksrevisor.org/statutes/chapters/ch60/060_053_0020.html

¹⁰ Civil Practice And Remedies Code, Title 2. Trial, Judgment, and Appeal, Subtitle B. Trial Matters, Chapter 27. Actions Involving the Exercise of Certain Constitutional Rights, Sec. 27.003. Motion to Dismiss:

<https://statutes.capitol.texas.gov/Docs/CP/htm/CP.27.htm>

¹¹ An Act to amend the Courts of Justice Act, the Libel and Slander Act and the Statutory Powers Procedure Act in order to protect expression on matters of public interest: <https://www.ontario.ca/laws/statute/S15023>

¹² Kaip reiškiamasis (*expression*) suprantamas bet koks pareiškimas, padarytas žodžiu ar ne žodžiu, viešai ar privačiai, nukreipiant jį ar jo nenukreipiant į fizinį asmenį ar juridinį asmenį.

¹³ Pateikusias prašymą nutraukti teismo procesą šalies iniciatyva gali būti sustabdyti ir procesai neteisminėse ginčų nagrinėjimo institucijose (tribunoluose), jei jie susiję su tais pačiais viešojo intereso klausimais dėl kurių prašoma nutraukti teisminį procesą.

esamas aplinkybes. Jei teisėjas proceso nenutraukia, procesą inicijavusios šalies išlaidos, susijusios su prašymu nutraukti procesą, nekompensuojamos, nebent teisėjas nustato, kad toks kompensavimas yra tinkamas pagal esamas aplinkybes.

Jeigu teisėjas, nutraukdamas procesą, nustato, kad procesą inicijavusi šalis tai padarė veikdama nesąžiningai ar netinkamais tikslais, jis gali priteisti prašymą nutraukti procesą pateikusiai šaliai žalos atlyginimą, koks teisėjui atrodys tinkamas.

Prašymas nutraukti procesą turi būti išnagrinėtas per 60 dienų nuo jo pateikimo teismui. Skundas (apeliacija), pateiktas dėl teismo sprendimo, priimto išnagrinėjus prašymą nutraukti procesą, turi būti išnagrinėtas taip greitai, kiek tai yra praktiškai pagrįsta.

Kvebeke viešojo dalyvavimo apsauga numatyta Civilinio proceso kodekse (CPK)¹⁴ kaip tam tikras teismų įgaliojimų skirti sankcijas už piktnaudžiavimą procesu aspektas.

Pagal CPK 51 straipsnį teismai bet kada, esant prašymui ar savo iniciatyva, gali paskelbti, kad yra piktnaudžiaujama teismui pateiktu ieškiniu ar prašymu. Piktnaudžiavimas procesu gali pasireikšti įvairiais veiksmais, *inter alia*, pastangomis paneigti teisingumo tikslus, ypač jei taip ribojama kito asmens saviraiškos laisvė viešuose debatuose.

Jei proceso šalis nurodo, kad teismui pateiktu ieškiniu ar prašymu galimai yra piktnaudžiaujama procesu, ieškinį ar prašymą pateikusiam asmeniui tenka pareiga įrodyti, kad ieškinys (prašymas) nėra perdėtas ar neprotingas ir yra teisiškai pagrįstas. Kai klausimas dėl piktnaudžiavimo keliamas asmens saviraiškos laisvės viešuose debatuose apribojimo kontekste, pirmos instancijos teismas jį sprendžia prioriteto tvarka (CPK 52 str.).

Jei nustatoma, kad buvo piktnaudžiaujama procesu, teismas gali atmesti ieškinį ar prašymą, išbraukti juose keliamus reikalavimus ar pareikalauti jų pakeitimo, nutraukti faktų ir įrodymų nagrinėjimą ar jo neleisti, panaikinti teismo šaukimą (CPK 53 str.). Nustačius piktnaudžiavimo procesu atvejį ar bent jau atrodant, kad toks piktnaudžiavimas buvo, teismas gali pritaikyti įvairias CPK 53 straipsnyje numatytas priemones, *inter alia*, sustabdyti procesą iki savo nustatyto termino, įpareigoti ieškinį ar prašymą pateikusią šalį apmokėti kitos šalies bylinėjimosi išlaidas, jei jos finansinė situacija be šios pagalbos neleistų efektyviai bylinėtis, ir kt. Nusprendamas, ar ieškiniu arba prašymu yra piktnaudžiaujama, teismas gali nustatyti šalių patirtų išlaidų ir žalos kompensavimo tvarką. Šalis be bylinėjimosi išlaidų apmokėjimo gali būti įpareigota kompensuoti kitai šaliai ir bet kokią patirtą žalą, taip pat, jei tai pateisina aplinkybės, gali būti skirtas baudinių nuostolių (*punitive damages*) kompensavimas (įpareigojimas sumokėti didesnę sumą nei padaryta žala) (CPK 54 str.). Tam tikrais atvejais teismas šalia kitų priemonių gali apriboti piktnaudžiaujančios šalies teisę pateikti ieškinį ar prašymą vykstančiame procese (CPK 55 str.).

Kai procesu piktnaudžiauja juridinis asmuo, jo vadovai ir kiti asmenys, dalyvavę priimant sprendimą, susijusį su piktnaudžiavimu, gali būti įpareigoti atlyginti žalą asmeniškai (CPK 56 str.).

Britų Kolumbijoje Viešojo dalyvavimo apsaugos įstatymas¹⁵ buvo priimtas 2001 m., tačiau po kelių mėnesių panaikintas. 2018 m. provincijos teisingumo ministras vietos Įstatymų leidimo asamblėjai pateikė naujo Viešojo dalyvavimo apsaugos įstatymo projektą.¹⁶ Pagrindinės šio projekto nuostatos perkeltos iš Ontarijo teisės aktų, reglamentuojančių viešojo dalyvavimo apsaugą.

Australija

Australijos sostinės teritorijoje¹⁷ (toliau – Teritorija) 2008 m. priimtas Viešojo dalyvavimo apsaugos įstatymas¹⁸. Šiuo įstatymu, kaip nurodyta jo 5 straipsnyje, siekiama apsaugoti viešąjį

¹⁴ Code of Civil Procedure: <http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/showdoc/cs/C-25.01>

¹⁵ Protection of Public Participation Act:

<http://www.bclaws.ca/civix/document/id/consol31/consol31/1120369480#section1>

¹⁶ Bill 32 – 2018 Protection of Public Participation Act:

<http://www.bclaws.ca/civix/document/id/lc/billscurrent/3rd41st:gov32-1>

¹⁷ Savivaldus administracinis vienetas, apimantis Kanberos miestą ir aplinkines teritorijas.

dalyvavimą ir užkirsti kelią civiliniams procesams, kuriuos bet kuris protingas asmuo (*reasonable person*) laikytų įsitraukimo į viešąjį dalyvavimą trukdymu.

Pagal minėto įstatymo 9 straipsnį teismas gali skirti ieškovui civilinę sankciją (*civil penalty*), tai yra, įpareigoti jį sumokėti Teritorijai finansinę baudą, jeigu ieškovas pradeda ar vykdo procesą prieš atsakovą dėl jo veiksmų, o teismas yra įsitikinęs, kad atsakovo veiksmai yra viešasis dalyvavimas ir procesas prieš jį vykdomas nesąžiningu tikslu (*for an improper purpose*). Finansinė bauda gali būti skiriama Teritorijos (vyriausybės) prašymu arba paties teismo iniciatyva.

Viešojo dalyvavimo apsaugos įstatymo įgyvendinimui skirtame 2010 m. Viešojo dalyvavimo apsaugos reglamente¹⁹ (4 str.) nurodyta, kad teismas, skirdamas finansinę baudą, turi atsižvelgti į tai, kiek atsakovas ar bet kuris kitas asmuo galėjo būti atgrasytas nuo įsitraukimo į viešąjį dalyvavimą, kokias išlaidas ir nepatogumus atsakovas patyrė dėl nesąžiningo proceso, kiek ieškovas turėjo naudos iš nesąžiningo proceso, koks buvo padarytas poveikis atsakovo galimybėms įsitraukti į viešąjį dalyvavimą, kokie buvo ieškovo ir atsakovo veiksmai siekiant išvengti bylinėjimosi.

Procesas yra pradėtas ar vykdomas nesąžiningu tikslu, jei bet kuris protingas asmuo laikytų, kad pagrindinis proceso pradėjimo ar vykdymo tikslas yra:

- atsakovo (ar bet kurio kito asmens) atgrasymas nuo įsitraukimo į viešąjį dalyvavimą;
- atsakovo išteklių nukreipimas nuo įsitraukimo į viešąjį dalyvavimą į teisminį procesą;
- atsakovo nubaudimas ar nepatogumų jam sukūrimas už įsitraukimą į viešąjį dalyvavimą

(Viešojo dalyvavimo apsaugos įstatymo 6 str.).

Viešasis dalyvavimas reiškia elgesį, kurį bet kuris protingas asmuo įvertintų kaip siekimą (visiškai ar dalinai) paveikti viešąją opinią, paskatinti ar paremti visuomenės, įmonės ar vyriausybinio subjekto (pareigūno) veiksmus, susijusius su viešuoju interesu. Tačiau viešuoju dalyvavimu nelaikomas elgesys, kuriuo:

- prieštaraujama teismo nurodymui ar išreiškiama nepagarba teismui;
- vykdomas šmeižtas;
- sukeliamas ar, tikėtina, gali būti sukeltas fizinis asmens sužalojimas arba žala turtui;
- neteisėtai įsiskverbama į gyvenamąsias patalpas;
- padaromas nusikaltimas, už kurį baudžiama įkalinimu ilgesniam kaip 12 mėnesių terminui;
- kiti asmenys skatinami įsitraukti į aukščiau nurodytus veiksmus;
- išreiškiama darbo ginčo šalių pozicija ir toks pozicijos išreiškimas yra susijęs su darbo ginčo esme;

- komerciniais tikslais reklamuojamos prekės ar paslaugos (Viešojo dalyvavimo apsaugos įstatymo 7 str.).

Viešojo dalyvavimo apsaugos įstatymas taikomas civiliniam procesui Teritorijos bendrosios kompetencijos teismuose (Aukščiausiąjame teisme ir magistratų teisme), kuriame ieškovas gali reikalauti žalos atlyginimo. Tačiau yra kai kurių šio įstatymo taikymo išimčių, pvz., jis netaikomas ieškinių dėl šmeižto bylose (Viešojo dalyvavimo apsaugos įstatymo 8 str.).

Situacija Europoje

Europos valstybėse iki šiol vadinamųjų strateginių ieškinių prieš viešąjį dalyvavimą problemai buvo skiriama palyginti nedaug dėmesio, nėra priimta ir kovai su jais skirtų teisės aktų. Toks skirtumas nuo JAV kartais aiškinamas nevienodai suprantama žodžio laisvės svarba JAV ir Europos konstitucinėse sistemose: jeigu JAV žodžio laisvė yra ginama kaip beveik absoliuti teisė,

¹⁸ Protection of Public Participation Act 2008:

<https://www.legislation.act.gov.au/DownloadFile/a/2008-48/current/PDF/2008-48.PDF>

¹⁹ Protection of Public Participation Regulation 2010:

<https://www.legislation.act.gov.au/View/sl/2010-10/current/PDF/2010-10.PDF>

tai Europoje stengiamasi išlaikyti deramą balansą tarp šios pagrindinės teisės ir kitų interesų, tokių kaip asmenų reputacijos apsauga²⁰.

Šių metų vasarį šešioms frakcijoms atstovaujantys Europos Parlamento nariai laišku kreipėsi į Europos Komisijos pirmininko pavaduotoją Fransą Timmermansą, ragindami kuo greičiau parengti tiriamųjų žurnalistų apsaugos direktyvą, kuri leistų žurnalistams kreiptis dėl greito nepagrįstų ieškinių atmetimo. Parlamentarų įsitikinimu, tokie ieškiniai yra naudojami kaip cenzūra, atimant iš žurnalistų laiko ir pinigų resursus, siekiama juos įbauginti ir priversti neviešinti tyrimo. Parlamentarai taip pat pasiūlė sukurti naują viešą ES registrą, kuriame būtų įtrauktos ir skelbiamos kompanijos, taikančios praktiką kelti nepagrįstus ieškinius²¹. Imtis šios iniciatyvos labai paskatino 2017 m. įvykdytas Maltos žurnalistės Daphne Caruana Galizia, tyrusios korupcijos pasireiškimus, skandalingas nužudymas. Dėl savo veiklos jai buvo daromas spaudimas, taip pat keliant didelės vertės civilinį ieškinį JAV Arizonos valstijoje; tą padarė *Pilatus Bank* finansinė institucija. Tuo tarpu Maltos vyriausybė atsisakė pateikti Žiniasklaidos įstatymo pataisas, numatančias apsaugą nuo tokių ieškinių, motyvuodama, jog taip būtų pažeista ES teisė²².

Atsakydama į Europos Parlamento narių kreipimąsi, Komisija nurodė, jog ES teisė neįpareigoja valstybių narių pripažinti ir vykdyti trečiųjų šalių teismo sprendimų, tad jos turi galimybę nustatyti sau tinkamą reglamentavimą, apsaugantį žurnalistus nuo iškeltų nepagrįstų ieškinių trečiosiose šalyse²³. Dar iki šio Komisijos atsakymo jos pirmininko pavaduotojas F. Timmermansas buvo pažymėjęs, kad Komisija aktyviai svarsto galimybę pasiūlyti ES teisės akto, skirto kovai su SLAPP, projektą²⁴.

Parengė

Informacijos ir komunikacijos departamento

Tyrimų skyriaus vyresnysis patarėjas

Vidmantas Punelis

Tel. (8 5) 239 6186, el. p. vidmantas.punelis@lrs.lt

Vyresnysis patarėjas

Rimantas Grikienis

Tel. (8 5) 239 6173, el. p. rimantas.grikienis@lrs.lt

²⁰ Anti-SLAPP grounds in international law: <https://ecpmf.eu/news/legal/slapp-the-background-of-strategic-lawsuits-against-public-participation>

²¹ European Commission considering law to protect journalists: <http://theshiftnews.com/2018/03/13/european-commission-considering-law-to-protect-journalists/>

²² Minister slaps down SLAPP amendments meant to protect journalists: <https://www.timesofmalta.com/articles/view/20180409/local/minister-slaps-down-slapp-amendments-meant-to-protect-journalists.675893>

²³ SLAPP suits outside EU are governed by national laws, says Timmermans: <https://www.timesofmalta.com/articles/view/20180616/local/slapp-suits-outside-eu-are-governed-by-national-laws-says-timmermans.681878>

²⁴ UPDATED: European Commission considering law to protect journalists: <http://theshiftnews.com/2018/03/13/european-commission-considering-law-to-protect-journalists/>